

КАФЕДРА ТЕОРІЇ МУЗИКИ

Гармонія

Освітній ступінь
Спеціальність
Освітньо-професійна програма

«Бакалавр»
025 «Музичне мистецтво»
«Музичне мистецтво»
Бандура, Балалайка,
Гітара, Домра, Цимбали,
Баян, Акордеон

Курс	1
Семестр	1, 2

Статус

Обов'язкова

ECTS	4
Годин	120
Лекційні	34
Семінарські	34
Самостійна робота	52

Форма контролю

Залік, іспит

Інформація про викладача

ПІБ	Філатова Тетяна Володимирівна кандидатка мистецтвознавства, доцентка, в. о. професорки кафедри теорії музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.
ПІБ	Щербакова Надія Юріївна , кандидатка мистецтвознавства, доцентка кафедри теорії музики Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського.
Профіль викладача	https://scholar.google.com/citations?user=zm0RHZUAAAAJ&hl=uk&authuser=2
Профіль викладача	https://scholar.google.com/citations?user=N4N-Ng4AAAAJ&hl=uk
e-mail	filatova.tanya@gmail.com

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс орієнтований на здобуття студентами знань з історії та теорії гармонії та їх практичним використанням у власній виконавській практиці. Опанування логікою перебігу музичного процесу в різностильових умовах дає можливість сформулювати професійно обґрунтовані підходи до творів різних стилів. У вивченні курсу потрібно спиратися на єдність історичного, теоретичного, аналітичного та технологічного підходів до явищ, що вивчаються. Обов'язковою умовою є врахування спеціальності студента.

Вузівський курс гармонії спрямований на розвиток стильового мислення студента. У зв'язку з цим особливого значення, в порівнянні з попередньою ланкою, набуває більш широке розуміння музичної системи, процесу розвитку музичного мислення, ладових

основ музики, функціональності в її нерозривному зв'язку з іншими елементами музичного мовлення.

Метою курсу є пізнання і осмислення гармонії як одного з найважливіших виразних та формоутворюючих засобів музики, який в сукупності з іншими формує зміст музичного твору.

Завдання курсу:

- опанування теоретичною базою гармонії як науки;
- оперування загальноприйнятими науковими поняттями і термінами (лад, фактура, модуляція, діатоніка, хроматика, альтерація тощо);
- оволодіння “технологічними” складовими гармонічного мовлення;
- осмислення еволюції гармонічних процесів у контексті розвитку музичної культури;
- вміння визначати роль гармонії як виразного та формоутворюючого чинника в конкретному художньому творі в проекції на його стильові особливості.

Предметом курсу «Гармонія» є розкриття студентам основних законів гармонії, а також її ролі як одного з найважливіших виразних та формоутворюючих засобів музики, який у сукупності з іншими формує зміст музичного твору.

Об'єктом навчальної дисципліни є еволюція гармонічного мислення, його зв'язок зі змінами музичних стилів.

Структура. Навчальна дисципліна складається з двох модулів (1. «Домінантні ладові системи європейської музики», 2. «Гармонія в європейській музиці XIX-XX ст.») та 4 змістовних модулів (1. «Тональна та модальна системи: загальні принципи організації», 2. «Логіка тональних переходів у музиці Нового часу», 3. «Розширена мажоро-мінорна система», 4. «Техніки композиції в музиці XX сторіччя»).

Курс включає як лекційні, так і семінарські заняття. Аудиторні заняття повинені природно поєднувати дві складові – лекційну та практичну. Специфікою лекційної частини є поглиблення теоретичної бази студентів з приводу ладової теорії, теорії модуляції, фактури, формотворчої ролі гармонії та розділу, присвяченого сучасним особливостям гармонічного мовлення. Крім того, велика увага приділяється етапам розвитку гармонічного мовлення в контексті стильової панорами музичного мистецтва. Практична частина курсу спрямована на засвоєння практичних навичок користування «технологічними» складовими гармонічного мовлення. Семінарські заняття проводяться за певними темами курсу, вони включають аналітичну роботу з музичними творами. Підсумковий контроль здійснюється у формі іспиту.

Студенти повинні знати:

- базові поняття курсу;
- еволюцію розвитку музичного мислення;
- основні принципи організації багатоголосої тканини, що ґрунтуються на тональному принципі;
- правила використання конкретних технологічних прийомів;
- стильові особливості звуковисотної організації основних історичних стилів;
- специфічні гармонічні звороти, що характеризують творчість найбільш видатних композиторів.

Студенти повинні вміти:

- транспонувати найхарактерніші звороти за даними умовами (гра секвенцій);
 - імпровізувати фрагменти у вільній фактурі з заданими структурними та тональними умовами (гра модуляцій);
 - гармонізувати мелодію, зберігаючи притаманні їй стильові риси;
 - самостійно створювати побудови в заданих стильових або технічних умовах;
- робити гармонічний аналіз музичного твору з урахуванням формоутворюючої ролі гармонії, її стильових особливостей.

ПЕРЕЛІК ТЕМ

Тема 1. Поняття гармонії. Історія розвитку. Гармонія в системі засобів виразності та музичної мови. Методи гармонічного аналізу.

Тема 2. Фактура. Фігурації. Мелодичні фігурації.

Семінар. Фактурне варіювання як основа побудови класичного варіаційного циклу.

Тема 3. Класична тональна система.

Семінар. Функційна логіка в класичних експозиційних періодах.

Тема 4. Лад. Модальність та неомодальність XX ст.

Семінар. Принципи ладової організації григоріанських хоралів

Тема 5. Поняття хроматизму та альтерації в тональній системі. Альтерація акордів S та D груп.

Тема 6. Ступені спорідненості тональностей: історія розвитку, класифікації.

Семінар. Ступені спорідненості тональностей: історичний аспект розгляду

Тема 7. Модуляція: визначення, різновиди. Поступова модуляція.

Семінар. Поступова модуляція: особливості використання в художній практиці

Тема 8. Енгармонічна модуляція.

Семінар. Різновиди енгармонічної модуляції та способи їх використання в художній практиці

Тема 9. Розширена мажоро-мінорна система: акордика, логіка тонального руху.

Семінар. Типи розширених мажоро-мінорних систем.

Тема 10. Принципи модуляційних переходів у розширеній мажоро-мінорній системі.

Семінар. Особливості тонального руху у розширеній мажоро-мінорній системі.

Тема 11. Загальні принципи організації звукового матеріалу в музиці XX ст..

Тема 12. Серійність та серіалізм.

Семінар. Серійність та серіалізм як засоби організації музичного матеріалу.

Тема 13. Алеаторика та сонорика.

Семінар. Алеаторика та сонорика: особливості використання в художній практиці.

ФОРМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Лекції, семінарські заняття, презентація.

НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Лекційні та семінарські заняття проводяться у змішаній формі (аудиторні та на платформі Zoom). Усі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали надсилаються персонально електронною поштою, Viber, Messenger.

МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Семінарські заняття, тематичні та модульні форми контролю, обговорення проблемних питань, написання практичних робіт тощо.

Загальний підсумковий контроль полягає у підведенні підсумків виконання усіх практичних завдань, що виконувалися протягом семестру, усуненням прогалин у засвоєнні окремих питань курсу та вирішенням питання про готовність кожного студента до заліку або іспиту.

Підсумкове оцінювання результатів навчальної діяльності студентів у 1 семестрі проводиться на диференційному заліку, у 2 семестрі проводиться на іспиті за стобальною шкалою.

Система оцінювання

№ з/п	Контрольний захід оцінювання	Всього %
1.	Участь у обговореннях та доповнення на семінарах	20
2.	Самостійна робота студента (відпрацювання певних практичних завдань вивчення окремих тем або питань, що винесені на самостійне опрацювання, тощо)	10
3.	Відвідування аудиторних практичних занять	10
4.	Написання модульної контрольної роботи	10
5.	Підсумковий контроль (залік, іспит)	50
	Всього	100

Критерії оцінювання

Оцінка «**відмінно**» **A (90–100)** ставиться студенту, який у повному обсязі опанував теоретичний матеріал, вияви глибокі системні знання, розуміння ладотональних та гармонічних процесів, тонального розвитку, взаємодії гармонії і форми, композиторського задуму та гармонічної ідеї твору; продемонстрував уміння оперувати загальноприйнятими науковими поняттями і термінами, аналізувати музичні твори різних історичних та національних стилів; виявив сформовані навички визначення і побудови гармонічних елементів, його письмова робота була безпомилковою.

Оцінка «**добре**» **B (82-89)** ставиться студенту, який в повному обсязі опанував теоретичний матеріал, його відповідь була розгорнута, але містила недостатньо вільне оперування професійною термінологією; виявив уміння усвідомлювати функціональні та структурні особливості побудови акордів, метроритмічної структури, типів фактури, тонально-гармонічний план музичного твору; виявив неповну сформованість навичок визначення, побудови, аналізу гармонічних елементів, його письмова робота містила 2-3 незначних помилки.

Оцінка «**добре**» **B (74-81)** ставиться студенту, який в повному обсязі опанував теоретичний матеріал, його відповідь була розгорнута, але містила недоліки в оперуванні професійною термінологією; виявив уміння усвідомлювати функціональні та структурні особливості побудови акордів, метроритмічної структури, типів фактури, тонально-гармонічний план музичного твору; виявив часткову сформованість навичок визначення, побудови, аналізу гармонічних елементів, його письмова робота містила 4-5 незначних помилки.

Оцінка «**задовільно**» **D (64-73)** ставиться студенту, який не в повному обсязі опанував теоретичний матеріал, його відповідь не містила обґрунтувань деяких теоретичних положень, відрізнялась недостатньо вільним користуванням професійною термінологією; виявив уміння часткового усвідомлення ладотональних та гармонічних процесів, тонального розвитку, взаємодії гармонії і форми; виявив недостатньо сформовані навички визначення, побудови аналізу ладотональної, гармонічної організації музичного твору, його письмова робота містила 6-7 помилок.

Оцінка «**задовільно**» **E (60-63)** ставиться студенту, який не в повному обсязі опанував теоретичний матеріал, його відповідь не містила обґрунтувань багатьох

теоретичних положень, відрізнялась недостатньо вільним користуванням професійною термінологією; виявив уміння часткового усвідомлення ладотональних та гармонічних процесів, тонального розвитку, взаємодії гармонії і форми; виявив недостатньо сформовані навички визначення, побудови аналізу ладотональної, гармонічної організації музичного твору, його письмова робота містила 8-9 помилок.

Оцінка «незадовільно» **FX (35-59)** ставиться студенту, який виявив пасивність в оволодінні теоретичним матеріалом, недостатнє усвідомлення звукової логіки, типів зв'язку між звуками, акордами, особливостями метроритмічної структури, тонально-гармонічного розвитку твору, що є свідченням фрагментарності музично-теоретичних знань і відсутності відповідних умінь, його письмова робота була виконана неповністю і містила значну кількість помилок.

Оцінки «незадовільно» **F (1-34)** заслуговує відповідь студента, який продемонстрував суттєву обмеженість теоретичних знань, відсутність аналітичних, практичних навичок і відповідних умінь.

ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості студентів з особливими освітніми потребами.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Samuel A. Cours D'Harmonie pratique et de Basse chiffrée [Ноти] = Самуел А. Курс практичної гармонії...; Edition revue et complétée par P.Gilson. Bruxelles. 197с.
2. Андросюк П. Гармонія в музичних прикладах [Текст] : Посібник для муз. училищ та консерваторій. Київ : Мистецтво, 1963. 193 с.
3. Асєєв І. Збірник задач з гармонії. Київ, 1981. 74 с.
4. Аєрова Ф. Ладова альтерація. Київ, 1962. 145 с.
5. Бондаренко Т. Розвиток творчих навичок на уроках гармонії. Методика викладання музично-теоретичних і музично-історичних предметів. Київ: Мистецтво, 1983.
6. Виноградов Г. Хрестоматія по слуховому гармонічному аналізу [Ноти] : (для вокалістів вузів) / Г. С. Виноградов. Киев : ксерокс, 1992. 69 с. ксерокопія.
7. Виноградов Г. Хрестоматія по слуховому гармонічному аналізу [Ноти] : для музикознавців і муз. вузів України (2000-2004 годы) / Г. С. Виноградов. Киев : рукопис-ксерокс, 2004. 41 с. (ксерокопія рукопису).
8. Дубінін І.М. Гармонія. 4.2. Київ: Муз. Україна, 1982. 175 с.
9. Дубінін І.М. Гармонія. 4.1. Київ: Муз. Україна, 1981. 136 с.
10. Жарков О. М. Техніка композиції як мовний механізм: від правила до звучання // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2021. Вип. 132. С. 9–23.
11. Завісько Н. З., Лемішко М. М. Гармонія. Ч. II: Хроматика. Навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2016. 216 с.
12. Задачі по гармонії. 150 мелодій для гармонізації : навч. посіб. для початкової мистецької освіти / уклад. В. М. Завісько. Київ, 2019. 36 с.
13. Золочевський В. Про модуляцію. Київ, 1972. 283 с.
14. Калашник П. Музичні диктанти : мелодії для гармонізації [Ноти] : учбов. посіб. для серед. і вищ. муз. учб. закладів / П. Калашник, Л. Булгаков. Київ : Музична Україна, 1982. 95 с.

15. Котляревський І. Діатоніка і хроматика як категорії музичного мислення [Текст]. Київ : Муз. Україна, 1971. 156 с.
16. Красовська С, Виноградов Г. Курс гармонії за фортепіано. Київ, 1983.
17. Кулевська З. Хрестоматія з гармонічного аналізу : (за творами української класичної музики) [Ноти] : учбовий посібник для музичних училищ та консерваторій / З. Кулевська ; загальна редакція Л. Спасокукоцького ; Київська державна орденна Леніна консерваторія ім. П. І. Чайковського. Київ : Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1959. 248 с.
18. Лекції з теорії гармонії [Текст] : навчальний посібник для вищих мистецьких навчальних закладів / Т. О. Бондаренко, І. А. Котляревський, І. Б. Пясковський та ін. Житомир : Вид. О. О. Євенок, 2018. 356 с.
19. Лемішко М. М. Гармонія. Ч. І: Діатоніка. Навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2000. 224 с
20. Леонтович М. Хорові твори . Київ: Музична Україна, 1970. 243 с.
21. Мазур І. І. Септакорди від Баха до Бріттена. Одеса. 2001. 60 с.
22. Навчальний посібник з гармонічного аналізу [Ноти] : для студентів муз-пед. фак. груп 4-річного терміну навчання спец-ті 6.010103.ПМСО. Музика. кваліф. рівня бакалавр / Мін-во освіти і науки України ; Дрогоб. ДПУ ім. І.Франка. Каф-ра музикознавства та фп. ; упоряд. А.Славич. Дрогобич : КОЛО, 2005. 24с.
23. Неакордові тони : метод. рекомендації до вивчення теми і виконання практичних робіт з гармонії [Ноти] / укл. В.О.Баранова ; Мін-во культури і туризму України ; Держ. Акад. керівних кадрів культури і мистецтв. Київ : ДАКККиМ, 2006. 30с.
24. Пасічник В., Іваньо О., Новак Б. Гармонія: навч. посібник. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. 140 с.
25. Пасічник В., Іваньо О., Новак Б. Методичні рекомендації з курсу “Гармонія” для студентів вищих навчальних закладів II-IV рівня акредитації. Львів: Растр-7, 2015. 48 с.
26. Пясковський І. Гармонія в музиці бароко та класицизму (матеріали до курсу гармонії) [Текст] // Дослідження. Досвід. Спогади : до 75-річчя / Київська середня спеціалізована музична школа-інтернат ім. М.В. Лисенка. К., 2009. Вип. 8. С.67-81.
27. Пясковський І. Сучасна гармонія [Текст] : Навчальн.посіб. для вищих муз.закладів. Б.м., б.г. 37 с.
28. Самохвалов В. До питань вивчення поліявищ в гармонії (проблеми класифікації акордики). Українська та світова музична культура: сучасний погляд. Вип. 36. Кн. 1. Київ, 2005. С. 95–108.
29. . Самохвалов В. Про фактор внутрішньофонічної централізації співзвучь. Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. Вип. 1 (13). Тернопіль – Київ, 2005. С. 31–37.
30. Сисак Л. М. Практичні поради з вивчення гармонії. Вінниця, 2012.
31. Скорик М. Структура і виражальна природа акордики в музиці ХХ століття. Київ, 1983. 160 с.
32. Скуратовський В. Задачі з гармонії : навчальний посібник для ВНЗ культури і мистецтв. Дніпро : Ліра, 2017. Ч. 1. 219 с.
33. Скуратовський В. Задачі з гармонії : навчальний посібник для ВНЗ культури і мистецтв. Дніпро : Ліра, 2017. Ч. 2. 146 с.
34. Теплицький О. Творчі вправи в курсі гармонії. Київ: Муз. Україна, 1984. 135 с.

35. Тукова І. Г. Сонорика як техніка композиції: досвід критичного аналізу // Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського. 2021. Вип. 132. С. 66–77.
36. Філатова Т. В. Про деякі особливості тонально-гармонічних структур в “Тихих піснях” В.Сильвестрова // Українське музикознавство. Київ : Муз. Україна, 1989. Вип. 24. С. 104–117.
37. Філатова Т. В. Семантичні аспекти гармонії: феномен розімкнених структур в романсовій ліриці ХІХ століття // Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. Когнітивне музикознавство. Харків, 2018. Вип. 49. С. 47–68.
38. Хоминський Й. Історія гармонії та контрапункту. Т. 1. Київ: Муз. Україна, 1975. 576 с.
39. Хоминський Й. Історія гармонії та контрапункту. Т. 2. Київ: Муз. Україна, 1979. 402 с.
40. Хрестоматія з гармонічного аналізу (на матеріалі українських композиторів-класиків ХІХ – початку ХХ ст.). – Київ: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1959.